

SUMMARY

Biesieda Volodymyr. Psychological and pedagogical bases of posture correction in the frontal plane in children with psychomotor disorders.

The article discusses the scientific and methodological foundations for correcting posture distortions in the frontal plane in children of early and junior preschool age with psychomotor disorders by means of physical education and psychology. The article explores the possibilities of two main corrective directions for solving this problem: physical rehabilitation and psychological correction. Physical correction vector includes: massage gymnastics; corrective body training for adults and children; correctional baby plastic show, adapted myofascial gymnastics. The direction of psychological correction included: the corresponding work of a psychologist to harmonize family relationships, methods for correcting the child's mental status, and elements of bodydynamics. The author believes that the combination of physical rehabilitation with the necessary corrective psychological influences is a promising way of solving many problems of the development of children of early and junior preschool age with psychomotor disorders. Implementation of the correction in two main directions was presented in the form of the corresponding correction algorithms. The physical rehabilitation algorithm was presented in the following way: complexes of manipulations and exercises from massage gymnastics → group exercises from corrective body training for adults and children → corresponding trainings on corrective baby plastic show → special corrective exercises from myofascial gymnastics. Psychological correction of posture disorders in children in the frontal plane is represented by the following algorithm: a specially developed strategy and tactics of psychological correction of family relationships (father↔mother, parents↔child (children) → an individual program for correcting the mental development of a particular child → special trainings in bodydynamics. Research in the development of this direction should be considered promising, which will be devoted to the search for methods of psychological correctional influences on the normalization of the psychomotor state of children of this category.

Key words: posture, correction, psychomotor disorders, children of early and junior preschool age, frontal plane.

УДК 376.1-056.264:373.2

Ірина Брушневська

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID ID 0000-0002-3381-6490

DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/026-039

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛАШТУВАННЯ КОРЕКЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Метою статті є обґрунтування особливостей облаштування корекційно-комунікативного розвивального середовища в закладах дошкільної освіти України задля розвитку потенційних можливостей дітей із особливими освітніми потребами. Визначено протиріччя, що визначають актуальність проблеми створення спеціалізованого розвивального, корекційно-комунікативно спрямованого середовища для дітей з особливими освітніми потребами в закладах спеціальної та загальної дошкільної освіти. Автором обґрунтовано твердження, що зміст корекційно-комунікативного розвивального предметного середовища сучасного закладу дошкільної освіти має відповідати розвитку дитини, а також становленню її індивідуальних

здібностей. Указано на концептуальні основи та основні принципи побудови корекційно-комунікативного розвивального середовища в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, середовище, корекційно-комунікативне, розвивальне, заклади освіти.

Постановка проблеми. Сьогодення ставить перед нами багато завдань і найактуальнішим із них є реформування освітньої галузі нашої держави. На даному етапі розвитку нашого суспільства важливим є переосмислення позиції щодо ставлення до людей з психофізичними порушеннями, що, у свою чергу, вимагає модифікації освіти в Україні. Створити навчальне, корекційне та комунікативне середовище задля забезпечення можливостей кожній дитині здобути освіту відповідно до її фізичного та інтелектуального розвитку – ось пріоритетний напрям спільної, командної діяльності фахівців, що співпрацюють у процесі корекційного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Переглянувши концепцію «освітнього середовища», варто удосконалити та осучаснити його в закладах спеціальної освіти та адаптувати до потреб дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної дошкільної освіти. Упровадження інноваційних методів навчання, розвитку, корекції та створення відповідного середовища, як у фізичному розумінні, так і в духовному, сприятиме всебічному особистісному розвитку дітей.

Аналіз актуальних досліджень. Розглядаючи «освітнє середовище» в контексті загальної педагогіки варто зазначити, що це соціальне та просторово-предметне оточення, у якому міститься все для розвитку дитини, а також система, що складається з впливів і умов формування особистості. Навчальне середовище можна розглядати як розвивальне середовище, адже навчаючись, дитина розвивається. Ще Л. Виготський стверджував, що «навчання та розвиток пов'язані один з одним із першого дня життя дитини».

Структура феномену «корекційно-комунікативне розвивальне середовище» включає в себе чотири складових: провідна – «середовище» та поняття, які характеризують її своєрідність – «корекційне», «комунікативне», «розвивальне».

У вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній науці склалося чітке уявлення про поняття середовища (І. Бех, Є. Бондаревська, Дж. Гібсон, К. Князева, С. Капиця, І. Пригожин, І. Стенгерс, В. Ясвін та ін.). Зокрема, середовище розглядається як цілісність екологічних, економічних, політичних, культурно-освітніх та інституційних процесів у їхніх взаємозв'язках і залежностях. У цьому розумінні середовище є простором, у якому суспільство реалізує різні форми діяльності, створюючи тим самим умови для задоволення матеріальних та духовних потреб (Василіук, 2004, с. 43).

З точки зору педагогіки, середовище – це умова життєдіяльності дитини, формування ставлення до базових цінностей, засвоєння соціального досвіду, розвиток життєво необхідних особистісних якостей, спосіб трансформації зовнішніх відносин у внутрішню структуру особистості, задоволення потреб суб'єкта.

У сучасній спеціальній педагогіці широко використовується термін «корекційне середовище», що характеризується як системне об'єднання медичних, психолого-педагогічних і соціальних служб, що сприяють саморегуляції поведінки, самореабілітації, розвитку й саморозвитку особистості (Луценко, 2015, с. 37). Воно має на меті забезпечення умов для максимально можливої корекції та компенсації окремої чи комбінованої вади, здійснення профілактичних заходів через залучення кожної дитини до спеціально створеного реабілітаційного, розвивального та соціально-культурного середовища дошкільного закладу освіти.

Практика засвідчує, що не завжди корекційне середовище реально відповідає оптимальним вимогам стосовно розвитку комунікативного компонента мовленнєвої діяльності. Тому ми вводимо третю складову поняття – «комунікативне середовище». Науковці тлумачать його як умову формування психологічної готовності дитини до шкільного навчання, яке характеризується достатнім рівнем розвитку соціального та емоційного інтелекту, здатністю реалізовувати різноманітні форми спільної ігрової діяльності і спілкування з однолітками та дорослими, позитивною мотивацією взаємодії з іншими дітьми. Тобто, це середовище, яке максимально сприяє виникненню комунікативного інтересу до оточуючих людей, якісно розвиває його, пропонує різні форми реалізації комунікативної взаємодії, постійно підтримує позитивний інтерес до її продовження.

Четверта складова запропонованого поняття – «розвивальне середовище» – також широко використовується в корекційній педагогіці. Під цим поняттям розуміється єдність соціальних і природних чинників, які можуть прямо чи опосередковано, миттєво чи довготривало впливати на життя дитини. Розвивальне середовище представлено як інтеграція природного довкілля, сенсорно-пізнавального простору, ігрового та мовленнєвого середовища, соціум та середовище особистості дитини, світ культури (Бондарь та Синьов, 2011, с. 78).

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо корекційно-комунікативне розвивальне середовище як сукупність умов (матеріально-технічних та програмно-методичних), що забезпечують виникнення комунікативного інтересу, якісний розвиток комунікативної взаємодії дітей з

однолітками та дорослими, корекцію порушень мовленнєвої діяльності, розвивають позитивну зацікавленість у подальшому розгортанні процесу комунікації (Брушневська, 2017, с. 65). Створення в дошкільному закладі освіти повноцінного корекційно-комунікативного розвивального середовища (ККРС) є пріоритетним засобом реалізації завдань формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності в дітей із порушеннями психофізичного розвитку.

Хочемо звернути увагу, що створення корекційно-комунікативного розвивального середовища в загальноосвітніх закладах дошкільної освіти має низку особливостей, пов'язаних із поєднанням предметно-розвивального середовища для нормотипових дітей та корекційно-розвивального середовища для дітей з ООП.

Метою статті є обґрунтування особливостей облаштування корекційно-комунікативного розвивального середовища в закладах дошкільної освіти України задля розвитку потенційних можливостей дітей з ООП.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів. Зокрема, для наукового аналізу, синтезу, порівняння, інтерпретації, систематизації даних наукових джерел із досліджуваної тематики, окреслення концептуальних засад облаштування корекційно-комунікативного розвивального середовища застосовано визначення теоретичних позицій дослідження та його ключових понять шляхом вивчення психолого-педагогічної літератури; з метою верифікації наукових припущень і прогнозованих висновків – логіко-аналітичні (дедуктивні та індуктивні) методи.

Виклад основного матеріалу. Корекційно-розвивальне середовище для дітей із порушеннями психофізичного розвитку є важливим реабілітаційним і соціально-адаптивним засобом виховання і має істотну відмінність від предметно-розвивального середовища дошкільних установ загального вигляду.

Розглядаючи предметно-розвивальне середовище загальноосвітніх ЗДО як комплексну систему взаємопов'язаних, взаємозалежних і взаємообумовлених блоків, секторів або модулів, у яких визначені її змістова сторона, форми і засоби її організації та функціонування, корекційна педагогіка виділяє в середовищі її корекційну спрямованість, яка обумовлена особливостями психофізичного розвитку дітей з відхиленнями в розвитку. У цьому випадку ми говоримо про корекційно-розвивальне середовище, яке відрізняється тим від предметно-розвивального, що воно вирішує завдання корекційної допомоги та організацію умов, що відповідають завданням виправлення, подолання і згладжування труднощів соціалізації дітей з відхиленнями в розвитку.

Для правильної організації корекційно-комунікативного розвивального середовища необхідно знати основні принципи його побудови. Зупинимось на його концептуальних основах.

Від того, як облаштоване навколишнє середовище, залежить організація життєдіяльності дітей із особливими освітніми потребами – чим продуманіше середовище, тим ефективніше проходить подолання порушень психофізичного розвитку дітей.

Організуючи корекційно-комунікативне розвивальне середовище, що спрямоване на соціальну адаптацію та розвиток комунікативного компонента мовленнєвої діяльності в дітей із ООП, потрібно пам'ятати, що всі елементи цього середовища мають бути зрозумілим для конкретного контингенту дітей.

Зміст корекційно-комунікативного розвивального предметного середовища сучасного закладу дошкільної освіти має відповідати розвиткові дитини, а також становленню її індивідуальних здібностей.

Завданням предметного середовища є розвиток, навчання дітей та надання повного контакту з навколишнім світом. Воно наповнено корекційними іграми та іграшками, дидактичними посібниками та матеріалами відповідно до розвитку дитини. Це середовище включає як відомі для дитини предмети, так і ті, що направляють дитину на нові дії, збагачують її інформацією і стимулюють до правильного вирішення проблеми, тим самим задовольняючи її потребу в спілкуванні, самовизначенні й самореалізації.

Базовими компонентами корекційно-комунікативного розвивального предметного середовища є:

- ігри та іграшки, що поділяються за видами, цілям тощо;
- корекційно-розвивальні та корекційно-компенсаторні дидактичні ігри та тренажери;
- музичні інструменти;
- дидактичний матеріал;
- природне оточення і його об'єкти;
- фізкультурно-розвивальні модулі та обладнання;
- меблі тощо.

Корекційно-комунікативне розвивальне середовище можна назвати комплексним механізмом безперервної психолого-педагогічної допомоги дитині з відхиленнями в розвиткові на шляху становлення її соціальної компетентності в іграх, заняттях, спілкуванні з однолітками і дорослими.

Беручись до організації корекційно-розвивального середовища в загальноосвітніх закладах дошкільної освіти потрібно пам'ятати, що дітям з

ООП потрібні також спеціальні адаптовані ігрові умови та іграшки відповідно до нозологій.

Успішне використання корекційно-розвивального середовища можливо за умов:

- наявності спеціальних іграшок та організації дій з ними;
- наявності спеціальних пристосувань, адаптованих до умов і можливостей психофізичного розвитку дітей.

Так, для дитини з порушенням зору необхідні різноманітні за змістом заняття на основі тактильно-кінестетичних, слухових та інших відчуттів, комплекс предметних, рольових та ігрових дій.

Дітям із порушеннями слуху досить важливо розвивати орієнтацію на вібруючі поверхні або об'єкти, які супроводжуються звучанням. Важливо для слабочуючих дітей підбирати іграшки зі звуком (дудочки, молоточки, брязкальця, дитячі телефони та ін.), що дозволяють розрізняти звуки і тренувати слухове сприйняття.

Різні підтримуючі пристрої (крісла з підтримуючим механізмом, ходунки тощо) потрібні дітям з порушенням опорно-рухового апарату – вони знімають страх під час пересування й виконання предметних дій.

Дітям з порушенням інтелекту для формування навичок спілкування потрібні ляльковий театр, пісочниця для піскотерапії тощо. Адже вченими доведено, що мовлення цієї категорії дітей якісно покращується за умови використання наочних стимулів, емоційного мотивування, підвищення інтересу дітей до теми (Миронова та Бахмат, 2020, с. 5).

Під час організації корекційно-розвивального середовища в дошкільних установах має бути врахована специфіка соціальних потреб дітей з ООП і завдань корекційної роботи задля успішності соціальної адаптації та реабілітації дітей. Обладнання та оснащення корекційно-розвивального середовища в спеціальних дошкільних установах з інклюзивною формою навчання не може бути випадковим та асоційованим з середовищем загальноосвітнього дошкільного закладу, оскільки змістова сторона корекційно-комунікативного розвивального середовища насичена специфічними засобами і спрямована на розвиток комунікативної взаємодії.

Під час облаштування ККРС доцільним буде використати зонування (зокрема, за методикою Марії Монтессорі):

Отже, зона практичного життя дає можливість опанувати прості життєві навички – це навички самообслуговування. Наприклад, застібання гудзиків, зав'язування шнурків і навіть нарізання овочів. Усі практичні дії

мають супроводжуватися мовленнєвими коментарями дітей та дорослих, стимулювати діалогічну взаємодію.

Зона сенсорного розвитку дає дітям можливість навчитися:

- розрізняти температуру;
- відчувати різну вагу;
- розрізняти звуки;
- розрізняти запахи тощо.

У цій зоні відбувається збагачення активного словника дітей прикметниками, прислівниками, дієсловами, відпрацьовуються навички адекватного застосування цих слів у щоденному житті.

Математична зона навчає безумовно математиці (кількість, величина, колір, порівняння тощо) через призму комунікативного використання певних математичних термінів і понять.

Облаштування зони мовленнєвого розвитку стимулює потребу у спілкуванні, розвиває словниковий запас, граматичну правильність мовлення, за потреби навчає читати та писати. Це можуть бути змінні тематичні, сезонні панно, «торбинки цікавинок», «дерево пізнання», «калейдоскоп сюжетних малюнків» тощо.

Природничо-наукова зона дає уявлення про навколишнє середовище, знайомить з ознаками пір року, учить бачити та обґрунтовувати причинно-наслідкові зв'язки у природі та життя людей.

Запропоновані зони можуть доповнюватися змінними осередками, зокрема:

- осередком гри з різноманітними блоками;
- осередком сюжетно-рольової гри, гри-драматизації;
- осередком науки і механіки;
- осередком гри з піском і водою, іншим природним матеріалом;
- маніпуляційним осередком;
- осередком розвитку сенсорики;
- осередком письма й читання, роботи з книгою.

До цих осередків пропонують включити комп'ютерний куточок, куточок відпочинку та місце для ранкових зустрічей.

Під час організації корекційно-комунікативного розвивального середовища необхідно враховувати:

- структуру первинного дефекту і проблеми, що виникають у дітей під час орієнтації, оволодіння та взаємодії з навколишнім середовищем;
- специфіку організації вільного, безбар'єрного пересування і контакту, спілкування дітей з навколишнім середовищем;

- відповідність інформативного поля корекційно-комунікативного розвивального середовища пізнавальним і комунікативним можливостям дітей;

- забезпечення середовища навчальними засобами, що розвивають навички та вміння самостійної життєдіяльності;

- організацію поетапного введення дитини в той чи інший блок корекційно-комунікативного розвивального середовища для задоволення комунікативних і пізнавальних потреб при контакті з однолітками і дорослими;

- міру доступності, доцільності середовища для досягнення дитиною позитивних результатів у різних видах діяльності з застосуванням спеціальних допоміжних засобів, дидактичних матеріалів;

- забезпечення комплексного підходу до організації корекційно-комунікативного розвивального середовища у взаємозв'язку медичних і психолого-педагогічних засобів корекції.

Вимоги до корекційно-комунікативного розвивального середовища базуються на основі стандартів, рекомендацій до оснащення, фінансування й функціонування всіх блоків середовища відповідно до вимог. У ньому взаємопов'язані завдання корекційно-компенсаторної і лікувально-відновлювальної роботи.

Своєрідність підбору предметної атрибутики, іграшок, дидактичних матеріалів, обладнання та технічних засобів обумовлена первинним дефектом, ступенем його вираженості й характером вторинних відхилень, особливостями контактування дітей із середовищем, способами та можливостями переробки інформації, характером комунікативних можливостей і здібностей.

Звернемо увагу, що організація та облаштування корекційно-комунікативного розвивального середовища закладів дошкільної освіти в Україні має відповідати вимогам законодавчої бази та методичним рекомендаціям:

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.2002 №509 «Про затвердження Типового переліку обов'язкового обладнання навчально-наочних посібників та іграшок у дошкільних навчальних закладах»;

- Методичні рекомендації від 18.07. 2008 р. №1/9-470 «Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. №530 «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти»;

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.06.2019 №873 «Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладах освіти».

На сьогодні чинними є нові рекомендації від Міністерства освіти і науки України (Лист від 25 червня 2020 року № 1/9-348), щодо створення середовища в інклюзивних закладах дошкільної освіти (Лист, 202). Вони внесуть певні зміни в специфіці облаштування ККРС.

Зауважимо, що в додатках до листа зазначається, що невід'ємними складниками освітнього простору є:

- ресурсна кімната (створюючи ресурсну кімнату, потрібно звернути увагу на: предметно-просторове планування; освітлення і вентиляцію; санітарно-гігієнічні умови; зовнішній шумовий фон; вимогу щодо кольорів ресурсної кімнати й обладнання в ній);

- універсальний дизайн;

- розумне пристосування будівель, приміщень і прибудинкових територій.

Під час будівництва нових і реконструкції старих закладів дошкільної освіти на першому поверсі обов'язково треба розміщувати груповий осередок для інклюзивної групи з ресурсною кімнатою не менше 16-ти квадратних метрів (двері до неї мають бути завширшки не менше 0,9 метра) тощо.

Отже, організація ККРС у закладах дошкільної освіти України повинна відповідати як загальним нормативним актам облаштування та розвитку в ЗДО, так і завданням корекційно-компенсаторної роботи, спрямованої на подолання труднощів соціальної адаптації дітей з проблемами розвитку.

Виходячи з існуючих нормативів організації середовища та оснащення відповідним обладнанням, розробленими Міністерством освіти і науки України, корекційно-комунікативне розвивальне середовище забезпечує розвиток, корекцію та створює умови введення дитини в соціум.

Загальні вимоги нормативів до площ приміщень, забезпечення санітарно-гігієнічного контролю, нормативного стандарту іграшок і обладнання для дітей дошкільного віку не можуть бути ідентифіковані стосовно дітей з проблемами в розвитку, оскільки вимагають спеціальної адаптації та модифікації. Отже, під час проєктування або переобладнання дошкільних установ з інклюзивним навчанням необхідно передбачати приміщення спеціального призначення, такі як ресурсні кімнати тощо, де здійснюються різні види допомоги дітям.

Існуючий порядок і принципи комплектування груп за віковою ознакою в умовах інклюзії не відповідає вимогам індивідуально-

диференційованого підходу до створення корекційно-розвивального середовища. Це пояснюється тим, що досить часто діти з відхиленнями в розвитку за рівнем інтелектуальної та інших видів діяльності відстають від нормативів біологічного віку.

У цьому випадку, перебуваючи в умовах загальнорозвивального середовища, дитина з ООП може бути не задіяною на загальноосвітніх заняттях, в ігрових ситуаціях, а в умовах побутової діяльності зазнавати труднощів самообслуговування, що призводить до формування комплексів неповноцінності.

Одним із загальних правил організації середовища є критерій його доступності для дитини. Комплектування дітей за віковим принципом не забезпечує диференційований підхід до виховання і навчання. Так, уведення дитини з ООП в загальну групу має відповідати її можливостям задля вдалої адаптації.

Ефективний вплив середовища на дітей з психофізичними розладами залежить від оснащення його спеціальним обладнанням, дидактичними матеріалами, корекційною або компенсуючою роботою відповідних спеціалістів. Розміщення меблів, технічного обладнання, дидактичного матеріалу і іграшок визначається необхідністю безбар'єрного пересування та має бути ретельно підібрано й реалізовано.

Треба зазначити, що специфічним є розміщення предметного оточення. Воно має бути стабільним, для того, щоб діти з психофізичними розладами запам'ятовували маршрут для пересування, порядок зберігання різних іграшок, дидактичного матеріалу і предметів побуту для формування стереотипів у поведінці. До основних вимог щодо планування середовища можна віднести застосування допоміжних засобів корекції, таких як схеми напрямів та дій.

Не потрібно забувати про рівень сучасної життєдіяльності суспільства і тому середовище має бути наближеним до його вимог. Насамперед, це стосується технічного оснащення всіх сфер життя дитини: задоволення побутових потреб, формування соціальної компетентності та соціальної активності і життєстійкості дитини.

Ще одним критерієм є оснащення всіх приміщень дошкільного закладу комплектом навчального, ігрового та побутового обладнання відповідно до існуючого переліку іграшок і обладнання для дитячих садків. Не треба забувати, що кожен із існуючих комплектів дидактичних і наочних посібників, необхідних для навчання дошкільнят з психофізичними розладами, підбирається з урахуванням специфічних особливостей орієнтації в

навколишньому світі (сліпих, глухих, із порушенням опорно-рухового апарату, мови, інтелекту та ін.). Основні й допоміжні засоби корекційно-розвивального середовища підбираються на основі вимог наукової організації життєдіяльності дитини з проблемами в розвитку, даних ергономічних рекомендацій, техніки безпеки, етики та естетики.

Особливу увагу треба приділити іграшкам, наочним посібникам, дидактичним іграм і спеціальним пристосуванням, таким як:

- оптичні засоби;
- логопедичний комплект інструментів;
- комплекти підтримуючих пристроїв, що поліпшують рухові акти

при порушеннях опорно-рухового апарату тощо.

Важливими аспектами корекційно-комунікативного розвивального середовища є:

✓ рівноправне використання:

- архітектурно доступне та безпечне освітнє середовище;
- навчальні та ігрові матеріали підготовлені таким чином, що можуть бути використані всіма дітьми, у тому числі дітьми з різними особливими освітніми потребами;

✓ гнучкість користування:

- освітній процес відповідає широкому спектру індивідуальних можливостей дітей;
- забезпечує гнучкі методи представлення матеріалу та його викладання;
- гнучкі навчальні плани й програми, які відповідають індивідуальним потребам дітей;

✓ просте та зручне використання:

- ігрові та навчальні матеріали є простими для використання незалежно від навичок і досвіду дітей;
- ігрові та навчальні матеріали розміщені доступно і зручно, щоб не виникло потреби в допоміжних пристосуваннях для того, щоб взяти їх для використання;
- ігрові та навчальні матеріали лежать на постійних місцях, що сприяє інтуїтивному використанню;
- місця для зберігання речей, полиці для ігрових та навчальних матеріалів, інші меблі та речі туалетної кімнати мають зрозуміле для дітей візуальне й тактильне маркування, забезпечує гнучкі методи представлення матеріалу та його викладання;

✓ сприйняття інформації з урахуванням різних сенсорних можливостей:

- урахування різного впливу середовища на сенсорний досвід дитини; використання кольору, світла, звуків, текстури тощо;
  - ✓ низький рівень фізичних зусиль:
- двері в усі приміщення легко відчиняти дітям із різними особливими освітніми потребами;
- застосування ергономічних деталей (наприклад, дверні ручки, меблі);
- ігрові та навчальні матеріали розміщено у зручних коробках, які легко діставати, переносити, використовувати для занять;
- ігрові та навчальні матеріали розташовано на столах зі зручним доступом або полицях на коліщатках;
  - ✓ сприйняття інформації з урахуванням різних сенсорних можливостей;
  - ✓ наявність необхідного розміру і простору:
- діти з особливими освітніми потребами мають можливість вільного доступу до всіх елементів навчального та ігрового середовища та вільного переміщення;
- доступні навчальні місця для дітей, у тому числі з прилеглим простором для асистентів;
- меблі, фурнітура, обладнання та освітлення є мобільними та легко регулюються відповідно до потреб дітей.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Відтак, створення повноцінного комунікативно-розвивального середовища є необхідною умовою формування в дітей із особливими освітніми потребами ставлення до базових цінностей, засвоєння соціального досвіду, розвиток життєво необхідних особистісних якостей, спосіб трансформації зовнішніх відносин у внутрішню структуру особистості, задоволення потреб суб'єкта, формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей.

ЛІТЕРАТУРА

- Василюк, А. (2004). *Педагогічний словник-лексикон*. Ніжин (Vasiliuk, A. (2004). *Pedagogical dictionary-lexicon*. Nizhyn).
- Луценко, І. (2015). Організаційні та нормативно-правові аспекти діяльності різнопрофільних фахівців в інклюзивному навчальному закладі. *Особлива дитина: навчання та виховання*, 2 (74), 35-44 (Lutsenko, I. (2015). Organizational and legal aspects of the activities of various specialists in an inclusive educational institution. *Special child: education and upbringing*, 2 (74), 35-44).
- Бондарь, В., Синьов, В. (2011). *Дефектологічний словник*. Київ (Bondar, V., Sinyov, V. (2011). *Defectological dictionary*. Kyiv).
- Брушневська, І. (2017). Корекційно-комунікативне розвивальне середовище як умова формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із ЗНМ. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 13, 62-71 (Brushnevskaya, I. (2017). Corrective-communicative developmental

environment as a condition for the formation of the communicative component of speech activity of children of the fifth year of life with ASD. *Education of people with special needs: ways of development*, 13, 62-71).

Миронова, С., Бахмат, Н. (2020). Особливості монологічного мовлення молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5-6, 3-12 (Myronova, S., Bakhmat, N. (2020). Features of monologue speech of junior schoolchildren with intellectual disabilities. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5-6, 3-12).

Лист МОН України «Щодо створення середовища в інклюзивних закладах дошкільної освіти» (Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine "On the creation of an environment in inclusive preschool institutions") (2020).

РЕЗЮМЕ

Брушневская Ирина. Особенности обустройства коррекционно-коммуникативной развивающей среды в учреждении дошкольного образования.

Целью статьи является обоснование особенностей обустройства коррекционно-коммуникативной развивающей среды в учреждениях дошкольного образования Украины для развития потенциальных возможностей детей с особыми образовательными потребностями. Определены противоречия, определяющие актуальность проблемы создания специализированной развивающей, коррекционно-коммуникативно направленной среды для детей с особыми образовательными потребностями в учреждениях специального и общего дошкольного образования. Автором обосновано утверждение, что содержание коррекционно-коммуникативной развивающей предметной среды современного заведения дошкольного образования должно соответствовать развитию ребенка, а также становлению его индивидуальных способностей. Указаны концептуальные основы и основные принципы построения коррекционно-коммуникативной развивающей среды в учреждениях дошкольного образования.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, среда, коррекционно-коммуникативная, развивающая, учебные заведения.

SUMMARY

Brushnevskaya Iryna. Features of arrangement of a correctional and communicative developmental environment in a preschool education institution.

The purpose of the article is to substantiate the features of the arrangement of a correctional and communicative developmental environment in preschool education institutions in Ukraine for the development of the potential of children with special educational needs. The contradictions that determine the urgency of the problem of creating a specialized developmental, correctional and communicatively directed environment for children with special educational needs in institutions of special and general preschool education are identified. Correctional and developmental environment for children with mental and physical disabilities is an important rehabilitation and social-adaptive means of education and has a significant difference from the subject-developmental environment of preschool institutions of general form. Organization of life of children with special educational needs depends on how the environment is arranged – the more thoughtful the environment, the more effective it is to overcome disorders of psychophysical development of children. When organizing a correctional and communicative developmental environment aimed at social adaptation and development of the communicative component of speech activity in children with SEN, it should be remembered that all elements of this environment should be understandable to a specific contingent of children. The content of the correctional and communicative developmental subject environment of a modern preschool institution

must correspond to the development of the child, as well as formation of his individual abilities. The task of the subject environment is to develop, educate children and provide full contact with the outside world. It is filled with correctional games and toys, teaching aids and materials in accordance with the child's development. This environment includes both familiar objects and guiding the child to new actions, enriching his information and stimulating him to solve the problem correctly, thus satisfying his need for communication, self-determination and self-realization. The author substantiates the assertion that the content of the corrective and communicative developing subject environment of a modern institution of preschool education should correspond to the development of the child, as well as the formation of his individual abilities. The conceptual foundations and basic principles of building a correctional and communicative developmental environment in preschool education institutions are indicated.

Key words: *children with special educational needs, environment, correctional and communicative, developing, education institutions.*

УДК 615.85:616

Наталія Квітко

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

ORCID ID 0000-0002-4439-3059

DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/039-048

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

З плином часу кількість осіб, які мають функціональні обмеження в Україні, як і всьому світі, зростає. Оскільки викоренити інвалідність як явище неможливо, суспільство повинно спрямувати зусилля на те, щоб ці люди стали повноцінними членами суспільства, розділяли людські цінності, ієрархізували їх на основі оцінки стану свого здоров'я та реалізовували свої інтереси відповідно до власних особливих потреб. Не завжди можна подолати фізичний недолік людини, але потрібно зробити все, щоб навчити людей із певними вадами осмислено та продуктивно самореалізовуватися в суспільстві. Проблеми людей, які мають функціональні обмеження, розглядаються не лише як соціальні, тому можна виділити такі моделі до розгляду інвалідності. До організації соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю з обмеженими функціональними можливостями віднесено такий перелік проблем: матеріальне забезпечення, медичне обслуговування, психологічна допомога дітям і батькам, освіта та професійне навчання, працевлаштування дітей і батьків, міжособистісне спілкування, підготовка дітей та молоді до самостійного життя, вільне пересування тощо.

Ключові слова: *функціональні обмеження, особа з обмеженими функціональними можливостями, медична модель, соціальна модель, політична модель, модель «культурний плюралізм».*

Постановка проблеми. У зв'язку інтеграції України в європейський простір актуальними є зміни у відношенні до людей із обмеженими можливостями. Однією з гострих соціальних проблем сучасності є стан здоров'я дітей та молоді. Досить значними є показники дитячої інвалідності. По закінченні 2014 року в Україні було констатовано близько 136 тис. дітей-інвалідів.